

Lurcza Zsuzsanna

: Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kommunikáció
: és Kultúra Doktori Iskola, Kolozsvár
: lurcza_zsuzsa@yahoo.com

IDENTITÁSVÁLSÁG ÉS KOMMUNIKÁCIÓ A POSZTMODERNIZMUS KONTEXTUSÁBAN

Identity Crisis and Communication in the Context of Postmodernism

Jelen tanulmányban a válságprobléma a posztmodernizmus kontextusában merül fel, utalva az identitás, a kommunikáció, a kultúra, a hatalom kérdésköreire, s egyúttal ezek fogalmi válságára. A posztmodernizmus hozta átstrukturálódások kapcsán ugyanis megkerülhetlenné válik a kérdés, hogy milyen új, illetve más szemléletbeli beállítódás társul a fogalmi válságokhoz és a válsághoz mint olyanhoz egyaránt.

Kulcsszavak: posztmodernizmus, válság, identitás, kultúra, kommunikáció, dekonstrukció

A posztmodernizmus a XX. század elején jelentkező irányzat, amelynek státusa, meghatározása, pontosított „kezdeté” és egyáltalán „léte” is kérdéses tulajdonképpen. Az sem világos, hogy beszélhetünk-e a posztmodernről mint „egységes” irányzatról vagy inkább többféle posztmodernizmusról van szó, lényegi elem viszont, hogy a posztmodern *identitása* is mint olyan igazából kérdés.

Hans Bertens *A posztmodern Weltanschauung és kapcsolata a modernizmussal* című tanulmányában utal arra, hogy a posztmodernizmus kapcsán jelentkező terminológiai bizonytalanságok oda vezethetnek – amennyiben nem egységesíthetőek annak definíciói –, hogy elvileg minden esetben külön kellene döntenünk arról, hogy mi nevezhető az erre a címre pályázó elgondolások közül posztmodernnek, vagy pedig „ki kell nevezni a terminusnak egy bizonyos használatát »hivatalosnak«, s ekkor a többi posztmodernizmust át kell keresztelni” (BERTENS 2002: 21). De azt is kérdezhetnénk, hogy hogyan dönthető el, hogy ki legyen a posztmodernizmus zászlóvivője, hogy a terminus melyik használatát kellene hivatalosnak kinevezni, hogy mi a posztmodern „általánosságban”, és hogy ki a „leginkább” posztmodern, amellyel ellentétben más definíciók és elgondolások nem posztmodernnek vagy éppen „kevésbé” posztmodernnek? Ezek a kérdések éppen a posztmodernizmus *többéltű természetére*, voltaképpen arra az aspektusára mutatnak rá, hogy az ellentmondani látszik merev kategóriarendszereknek, terminológiai behatárolásoknak.

Frederic Jameson *A késői kapitalizmus kulturális logikája* című tanulmányában a következőt írja: „ha nem fogadunk el valamiféle általános értelmű kulturális dominanciát, akkor a ma történelmének olyan felfogásához térünk vissza, mely azt mint abszolút heterogenitást, véletlen különbözőséget, eldönthetetlen hatékonyságú és különálló erők egyidejű fennállását láttatja” (JAMESON 1996: 418). Azonban a posztmodernizmus éppen valami olyasmit jelent, ahol a különbözőségek nincsenek egységbe szedve, nem érvényes rá már az a modern vagy metafizikai hagyomány, amely tételezi az egységet, és ha az meginogna, később mégiscsak helyreállna egy helyreálló azonosságban, ahogy azt korábban Hegel látta. Így maga a posztmodern státusa is játékban van, olyan játékban, amely már nem is öncélú, de „igazi” célja sem belátható, vagy éppen cél nélküli. Ezért valóban érvényes rá az abszolút heterogenitás, a különbözőség, az eldönthetlenség és a véletlenszerűség – ahogy azt Jameson állítja – de anélkül, hogy fennállna egy általános érvényű dominancia, hiszen a posztmodernizmusra is érvényes a véletlenszerűség, a törés, a szóródás, az osztódás és a halogatás, mindezek pedig kérdéssé teszik státusát, jelen-nem-levő „identitását”.

Ihab Hassan *A posztmodernizmus egy lehetséges fogalma felé* című írásában a modernizmus és a posztmodernizmus összevetését illetően azok irányadó fogalmainak ellentétességét emeli ki. A modernizmus a forma, cél, hierarchia, műtárgy, befejezett mű, szintézis, jelenlét, koncentráltág, paranoia, eredet, ok, metafizika, determináció által írható le. A posztmodernizmus pedig a játék, véletlen, folyamatszerűség, a mű mint történet, dekonstrukció, hiány, szórtság, kombináció, skizofréria, elkülönözödés, nyom, indetermináció által határozható meg (vö. HASSAN 2002: 54). Ezek a fogalmak azonban nem mindig ellentétek egymással, maguk is belső ellentmondásokat tartalmaznak. Hans Bertens ugyancsak hangsúlyozza, hogy a posztmodernizmus egy „totális pluralizmus felé mutató olyan tendencia, amelybe könnyedén beleférnek egymást kölcsönösen kizáró kategóriák” (BERTENS 2002: 33), hisz a sokaság uralma jut érvényre az egy fölött.

Mindezek alapján a posztmodern korban a heterogenitás, pluralizmus, többféleség, különbözőség, mozaikszerűség, az egységek és azonosságok megghasadása, az én elvesztése, a válság, dekultúra, dehumanizáció, dezintegráció, dekonstrukció, a linearitással és a modern időfogalommal való felhagyás, az igazság relativitása és az eredetnélküliség kerül előtérbe. A „biztos tudás” megtörése és a világeképek felbomlása válik uralkodóvá, nem utolsósorban pedig ellehetetlenedik a világnak és az önértelmezésnek az egységes szemlélete.

A „*mi is a posztmodernizmus?*” kérdés bizonytalansága többféle értelmezés lehetőségét vagy többféle lehetőség értelmezését rejti magában, de sosem készen állva, hanem mindig játékban maradva, olyan játékban, amely nem építődik le egy elnyert jelen-létben, nem zárul le egy egységben, nem nyugszik meg

egy azonosságban. Nem egy terminológiai diszfunkció, hanem a posztmodern aspektusa. A posztmodern így maga is elkülönböződés, nyom, osztódás, szóródás és halogatás, akár Derrida *différance*-a. A posztmodernnek mint irányzatnak így nincs identitása, egysége, jelenléte, nincs önálló jelenvalósága, lényegi sajtószereplése, „mi”-volta. Egyrészt a modernség identitásának megkérdőjelezéseként felfogott, de nem is merül ki ebben, hiszen a posztmodernizmus irányadó „kötegei” új beállítódásként, egy új szemléletmódként és érzékenységgéként értelmezhetőek, anélkül, hogy tudnánk, mire megy ki a „játék”.

A posztmodernizmus ellentmondásossága abban is megmutatkozik, hogy önmaga megelőlegezése és egyúttal megkésettsége. Az értelmezések megoszlanak a tekintetben is, hogy az a modernizmushoz hozzátartozó, mint a *modernizmus vége*, vagy pedig egy viszonylag független irányként értelmezhető? Mindenképpen önellentmondó, hisz valamiképpen azt is magába foglalja vagy arra is utalt, amin túllépni akar. Fel is tehető a kérdés, hogy a modern a posztmodernben véget ér? Vattimo szerint a posztmodernizmus „késő modernitás” (CODOBAN 1995: 103), amennyiben azonban a posztmodernizmust a modern végeként értelmezzük is, ez már *olyan vég, amelyik már után is* egyben, így „a »poszt« elébe kerül és előtte jár annak, aminek az *utánja*” (VERESS 2006: 62).

Mindezek tükrében elkerülhetetlenül fennáll az a kérdés, hogy az egységek megghasádása, a megváltozott technikai állapot, a kommunikáció robbanásszerű fejlődése által produkált „átláthatóság”, az állami és a tőkésvállalatok hatalmi kérdései, a szociális és tudományos tudás státusának megváltozása, egyszerűen a posztmodernizmus hozta átstrukturálódások közegben még kultúra-e a kultúra, vagy már inkább csak *dekultúraként*, azaz a kultúra dekonstrukciójaként gondolható el? Identitás-e még az identitás, szubjektum-e még a szubjektum, kommunikáció-e a kommunikáció? A posztmodern korban egy sor értelmét már előfeltételezetten magába foglaló fogalom radikális újragondolása/dekonstruálása válik elháríthatatlanná. Egyre sürgetőbben megválaszolásra vár az a kérdés, hogy milyen politikai, jogi, gazdasági, etikai, morális és kommunikatív stratégiát követelnek meg a posztmodernizmus hozta átrendeződések?

A posztmodern sokféleségében problematikussá válik a kultúra *Bildung*ként való meghatározása, a legitim szubjektum kinevelésének eszménye, hiszen a tudás státusának újraértelmezésében az ismeret és az információ a javak egyik formájává, „informatikai áru”-vá (LYOTARD 1993a: 16) válik. A kultúra már nem vizsgálható a meglévő kategóriák által, hanem a heterogenitás előtérbe kerülése által, inkább a transzkulturalitás, interkulturalitás, a nyelvjátékok, „elemek heterogenitása”-ra (LYOTARD 1993a: 8–9) esik a hangsúly. Így már nincs egységesként, egyneműként felfogott kultúra, amelyek között az átjárás megvalósítható lenne, nem homogén kultúrák heterogenitásáról, hanem heterogén de-kultúrák heterogenitásáról van szó.

A posztmodern erőteljesen megkérdőjelezi az identitást, az egység szemléletet, a szubjektumot, az azonosságot, az univerzalizálható eszmerendszerek létét, s egyáltalán a létet mint jelenlétet. Az identitás és a szubjektum státusa meginog. Nincs egységesként elgondolt identitás, sem szubjektum. Az „identitás” vagy szubjektum egyre inkább elvonttá vált státusa azonban kapcsolódik azokhoz a rendszerekhez, amelyek meghatározzák vagy meghatároznak, hogy „ki”, „mi” a szubjektum, illetve hogy „kinek”, „minek” kellene lennie? Az identitás körüli széttöredezések, amelyek a kulturális, nyelvi, szociális, politikai és a társadalom minden rétegét felölelő változások produkálnak, már nem rendelkeznek egy összeegyeztethető szférával, ahol az identitás egység lehetne. Első pillantásra mindezek az identitás válságára utalnak, de *válság-e*, hogy nem rendelkezünk egységes azonosulási modellel, vagy pedig ez éppen a különböző partikuláris lét-lehetőségek érvényesítésének módja?

Hasonlóképpen merül fel a kérdés a kommunikáció kapcsán is. Lyotard joggal teszi fel a kérdést, hogy a posztmodern közegben a kommunikáció kinek és minek a kommunikációja lesz? Ki mondja meg, hogy mit lehet kommunikálni? Ki és hogyan informál a kommunikáció irányairól, és tulajdonképpen mi lesz a kommunikáció: manipuláció, információcsere, a véleménymondás szabadsága vagy párbeszéd? Ki mit fog tudni és ki mit fog kommunikálni arról, amit tud? Hogyan részesül a társadalom a tudásból, és hogyan hasznosítja azt? „Ki fog tudni?” (LYOTARD 1993a: 18), „ki dönti el, mi a tudás? Illetve ki tudja, mit kell eldönteni?” (LYOTARD 1993a: 23).

Mindez egyfajta áttekinthetlenséget és válságtudatot produkál. Filozófiailag a jelenkori filozófia áttekinthetlenségét és a nyugati metafizikai tudat válságát, vagy legalábbis az ehhez kapcsolódó állásfoglalások tisztázatlanságát. Már Nietzsche-nél megjelenik a metafizika túlhaladására tett igény, majd ezt követi a heideggeri–gadameri destrukció, Adorno ideológiakritikája, ugyanakkor ez radikalizálódik a francia dekonstrukcióban. A metafizikából lett negatív metafizika, aztán metafizika-kritika, végül posztmetafizika. Az világos azonban, hogy a metafizika történetét meghatározó egység szemlélet, azonosságcentrikus beállítódás és idealizmus a töredezetté vált posztmodern korban mindinkább tarthatatlanná válik, azonban felütik fejüket a különböző scientista szekták, amelyek Habermas szerint éppen az egység és az egésze való kíváncságot szükelegetik ki (HABERMAS 1993b: 180).

A posztmodern kornak a válsággal való asszociálása a művészetek területén is erőteljesen megmutatkozik. Előzménynek tekinthető E. Poe, F. Kafka, Ch. Baudelaire és az avantgárd, dadaista, szürrealista művészetek. Már Baudelaire-nél az ún. esztétikai utópikus optimizmus átfordul a társadalmi megbékéltetés negatív utópiájába. Pszichológiai irányból elengedhetetlen Freud, filozófiai szempontból pedig Nietzsche „korszerűtlenségét” felelgetni. Az is kérdés

viszont, hogy a modernségben gyökerező, a posztmodern korban radikalizálódott pesszimizmus tekinthető-e újfajta optimizmusnak vagy afirmáló igenlésnek, ahogy erre Derrida Nietzsche nyomán rámutat? Vagyis a pesszimizmus a modernizmus felől nézve pesszimizmus, posztmodern szempontból pedig akár újfajta optimizmusnak is tekinthető, a dekonstrukcióban felidézett nietzschei örömteli táncnak és játékosságnak, az „identitás” széttörésének.

A posztmodernizmus hozta átstrukturálódások nagyrészt a válsággal asszociálódnak, ahol a válság mint „diszfunkció” jelenik meg: Európa-szerre jelentkező gazdasági válságok, politikai forradalmak vagy a tudományok területén jelentkező fogalmi válságok, szakadások. A radikális váltások és a világaspektus egyetemes átértékelődéseire, váltásaira már a nihilizmus is utal: a tudás megkettőződik, az igazság tudományos követelménye maga e tudományos követelményre van alkalmazva. Ez éppen az európai nihilizmus egyik alapja Nietzsche-nél – Lyotard interpretációjában (vö. LYOTARD 1993a: 84). A tudományos tudás válsága nem a XIX. század produkálta jelentős változásoknak tudható be, hanem éppen „a tudás legitimáló elvének belső eróziójából ered” (LYOTARD 1993a: 85). Különböző diszciplínák eltűnnek, más diszciplínák saját határaikat strukturálják át, lépik túl, új tudományágak jönnek létre, „»fakultások« mindenféle intézetekké és alapítványokká robbannak szét” (LYOTARD 1993a: 85). Az egységek, a homogenitás meghasadásából kifolyólag pedig nincs egységes kritérium-, illetve értelmezési, értékelési rendszer.

A „MIT KELL/LEHET TENNI?” KÉRDÉS RETORIKÁJA

A társadalmi, gazdasági, tudományos, fogalmi bizonytalanságokból és bizalmatlanságokból, mindent összevetve a „létbizonytalanságból”, ún. „*válságokból*” való „kiutat” kutatva tevődik fel a válasz-, illetve megoldáskeresés kérdése. A posztmodern válaszkérés azonban valamiképp mindig kérdés marad, érvényes rá a dekonstrukció el-különböződése a halogatás, osztódás, szóródás. Míg nem fogadjuk el a kérdések létjogosultságát, a modern válaszkérés, végső egységes válasza utáni illuzórikus keresés bizonyosságkeresésként munkál. Itt nem a végérvényes válaszok, illetve válaszlehetőségek kerülnek előtérbe, hanem a kérdések szakadatlan megvitatása és újravitatása. Habermas szerint már a modern kor szellemi világa magába rejt egyfajta dekadenciát, viszont azt is hangsúlyozza, hogy „a *társadalmi* modernizációból következő problémáktól függetlenül is, a kulturális fejlődés *belső szemléletéből* is keletkeznek a modern kor projektumával kapcsolatos kétely és kétségbeesés motívumai” (HABERMAS 1993a: 162). Gyakorlatilag a dekadencia már a „nyugati gondolkodás kezdetekor, Hésziodosznál és Platónnál is jelen van. Úgy követi az emancipációt, mint ha csak az árnyéka lenne” – teszi hozzá Lyotard (LYOTARD 1993b: 258). A

felvetett fogalmi válságok igazából csak a modernitás felől szemlélve tekinthetők válságnak, a posztmodernizmus felől szemlélve már kevésbé. A társadalom minden szférájában jelentkező válságokra a posztmodernizmus nem megoldást, mint inkább *új kontextust* kínál. Mi mellett lehet állást foglalni, és ez az állásfoglalás hogyan hat ki a társadalmi-kulturális közösségekre és azok önszemléletére, együttműködésére és kommunikációjára?

Habermas Adornóhoz hasonlóan a modernizmus mellett foglal állást, becslése szerint ugyanis „inkább tanulnunk kellene a modern kor projektumát kísérő tévelygésekből, a hóbortos megszüntetési programok hibáiból, mintsem hogy feladjuk magát a modernséget” (HABERMAS 1993a: 172), éppen ezért kritikusán szemléli azokat az áramlatokat, amelyek a modernizmust bírálják. Lyotard álláspontja szerint a lényegi kérdés az, hogy képesek vagyunk-e egyáltalán *folytatni* a modernséget, mint a „gondolkodás, a közlés, a szenzibilitás egy *módjáj[át]*”? (LYOTARD 1993b: 252). Lyotard a kérdés három vonatkozását emeli ki. Az első az, hogy a folytatás itt a modernségre mint a *gondolkodás és szenzibilitás e módjának* a folytatására vonatkozik. A második, hogy a felvetett kérdés előfeltételez egy „mi”-t, arra kell rákérdezni, hogy miben áll, és hogy előfeltételezhető-e még egyáltalán ez a „mi”? Az előfeltételezett *mi* vagy *én* ugyanis éppen az identitás és egység kérdését veti fel, annak önellentmondásosságában és mondhatni lehetlenségében. Végül pedig az is felmerül, hogy a „képesek vagyunk-e?” kérdés egy kompetenciát igényel, viszont az nem világos, hogy ennek a kompetenciának a birtokában vagyunk-e vagy sem? (vö. LYOTARD 1993b: 252–257). Lyotard álláspontja, szemben Adornóval és Habermasszal az, hogy a megoldás nem a visszanyúlás a modernség szellemi világához, se nem az egység, az azonosság sebeinek begyógyítása kell hogy legyen (vö. LYOTARD 1993b: 255).

Richard Rorty, az amerikai pragmatizmus képviselője a *Kozmopolitizmus emancipáció nélkül*, Lyotard-nak címzett írásában az általa felvetett „képesek vagyunk-e?” kérdést minden habozás nélkül igennel válaszolja meg. A posztmodern kor előállította helyzet kapcsán Rorty meggyőződése, hogy a legkézenfekvőbb pragmatista alternatíva a kozmopolitizmus és a szuperközösség kiépítése. Azonnal nekiszögezhető azonban a kérdés, hogy a szuperközösség hogyan „fogja össze” a különbözőségeket, a partikularitásokat, a sokféleségeket, a már önmagukon belül is differenciált kultúrákat és a diskurzusok sokféleségét?

Rorty szerint a szuperközösség annyiban valósítható meg, amennyiben komolyan vesszük a liberális gyakorlatot és a liberális intézményeket, a demokráciát, de vajon a liberális gyakorlat és intézményeinek komolyan vétele, valamint a demokrácia primordialitásába vetett hit elegendő-e a szuperközösség megvalósításához? Továbbá *miért* kellene mindenkinek komolyan venni a liberalizmust és a demokráciát? Kinek a belső morális, jogi, politikai és nem utolsósorban gazdasági értékrendszere képezi az elsőbbséget a szuperközösségben? A válasz

viszonylag egyszerű, hisz az amerikai pragmatizmus kozmopolita törekvése elsődlegesen saját kulturális, jogi, morális rendszeréből indul ki. Minden, ami ettől különbözik, csak annyiban jogosult – hangsúlyozza Rorty –, amennyiben „sikerült ezeket a mi jellegzetesen nyugati társadalmi demokratikus törekvéseinkkel – összhangba hozni” (RORTY 1993b: 271). Elgondolásában azonban ez az etnocentrizmus „elkerülhetetlen és nem kifogásolható” (RORTY 1993b: 271). Rorty a *szabad emberek közösségéről* beszél, de mi lesz a szabad közösség szabadsága, a szabadság melyik eszméje, moralitása, legitimitása lesz érvényben? Az erőszak helyett a meggyőzés moralitását hangsúlyozza, azonban itt csupán arról van szó, hogy a fizikai erőszak helyett a mentális erőszakot részesítjük előnyben. „Szabad konszenzusról” beszél, de ki dönti el, hogy mik lesznek a szabad konszenzus feltételei? Ki dönti el, mi az erőszak és mi a tárgyalás? Ki dönti el a tárgyalás feltételeit? Lyotard szerint a demokráciát *lényegét illetően* kell megkérdőjelezni, és nem mint az erőszakkal szembenállót.

Rorty a különbözőségekből adódó konfliktusok forrását abban látja, hogy „többségünk számos különböző közösséggel azonosul, és egyformán vonakodunk bármelyiktől is marginalizálni önmagunkat” (RORTY 1993a: 220). Ezt pedig csak fokozza az a tény, hogy növekszik azon közösségek száma, amelyekkel az egyén azonosulhat. A plurális társadalmak problémáinak megoldását a demokráciában, a demokrácia jobbítására tett kísérletekben, a szuperközösség megvalósításában látja, vagyis valamiképp az egységesítésben, a „saját értékek” egyetemes kiterjesztésében, vagyis az egységesítés visszaállításában (?)/megeremtésében(!) látja. Rorty-nál a posztmodernizmus így „bizonyos filozófiai hagyományok fokozatos betokosodásának és elfelejtésének” az állapota marad, az egységesítés azonban megoldásként merül fel (RORTY 1993b: 290). Ezzel szemben Lyotard a kultúrák közötti különbözőségek ellenállását hangsúlyozza, és kritikával illeti a kozmopolita vonalat, „a partikuláris értelemben vett kulturális identitásnak az egyetemes polgári irányában történő »meghaladását«” (LYOTARD 1993b: 263–264). Azaz „fel kell dolgoznunk a modern [én és] *mi* elvesztését” (LYOTARD 1993b: 260).

ÁTVEZETÉS?

A posztmodern válaszkeresésben nem a végérvényes „válaszok”, „megoldások”, hanem a kérdések megvitatása és leginkább újravitatása, nem utolsósorban azok *létjogosultsága* kerül előtérbe. A posztmodern átrendeződések elsősorban egy új, de mindenképpen *más szemléletbeli beállítódással* társulnak, amely keretében a különböző problémák új értelem összefüggésben válnak beláthatókká.

A posztmodernizmus kontextusában egyre inkább kérdésessé válik az egységesítő rendszerek létlehetőségére irányuló törekvések *jelenlegi formája/formái*,

mert a partikularitások és a különböző „kulturális identitások” és általában a különbözőségek lételemétét ugyancsak az egységesítéssel próbálja orvosolni. A működési elv még mindig inkább az egységesítés, a homogenizálás, mint inkább a különbözőségek kooperációjának, kooperáció-lehetőségének, illetve a kooperáció-lehetőség kontextusának az elgondolása vagy megalapozása. Ilyen összefüggésben egy ún. „egység” csak az egyenletes együttműködés formájára alapozhat egyfajta differenciált „egységet”, ami már inkább a *különbözőségekre alapozott kooperáció* mintsem egység lehetne.

Az a tényszerűség, miszerint a posztmodernizmusban nincs már egységes világkép, biztos tudás, valamint az egyetemes béke, a jólét és a helyes morális magatartás egysége sem létezik, továbbá az erkölcsi kérdések differenciálódása és a tökéletesség, tökéletesíthetőség, a „fenntartható fejlődés” kérdéseinek meghasadása és egyúttal illuzórikussá válása mindinkább oda vezetnek, hogy nincs egységesen elfogadott törekvés sem. Éppen ezért elvileg minden döntés *vita* tárgyává kellene váljon. Az abszolút heterogenitás ugyanis eldönthetlenséget produkál, hisz kinek a kulturális, morális, erkölcsi, politikai, hatalmi helyzete alapján és kritériumai szerint zajlik majd a vita? A társadalmi kérdések differenciálódnak, nincs egységesen elfogadott törekvés, ezért minden döntés *vita* tárgyát kell hogy képezze. A politikai kérdéseknek a vita és a szüntelen meg- és újravitalás tárgyává kell válniuk, legyengítve a merev, fennálló beidegződések jogosultságát, hisz mindinkább összeegyeztethetetlen imperatívusok állnak egymással szemben, mivel a többféleség és a heterogenitás a maga összemérhetetlenségében találkozik. Nem részesíthető kiváltságosan előnyben az eddig konszenzusként felfogott konszenzus sem, mert az is már egy perspektívából legitim konszenzus.

Mindezek a kérdések a kommunikáció radikális újragondolása felé tendálnak. Jogos a lyotard-i kérdés, hogy a kommunikáció az manipuláció, a véleménymondás szabadsága, információcsere, netán párbeszéd lesz? Mivel nincs egységes igazság-, kritérium- és értelmezési rendszer, így a kommunikáció és a konszenzus feltételeit is vissza kell vezetni megvitatásra. A kommunikációt és a politikai magatartáshoz tartozó kommunikációt is diskurzusok tárgyává kell tenni, így a folyamatban levő vita kerül előtérbe, nem a rögzített „igazságok” előnyben részesítése, hanem a *hatalom elgyengítése*.

A dekonstrukció, a decentralizálás kap hangsúlyt, nemcsak filozófiailag, hanem politikailag egyaránt, mivel azok inkább *kontextusok* meglétét és sokaságát állítják, mintsem egységes, univerzalizálható rendszerek különbözőségekre való terjeszthetőségét. A kontextusok előfeltevése pedig a különböző társadalmi problémák plurális, heterogén kontextusait helyezi előtérbe egy mindenre kiterjeszhető egyetlen kontextus rovására. Itt a különböző értelmezések kontextusfüggőek és nem előre meghatározottak.

A posztmodernizmusban helyet kapó „válságok” elsősorban az egységek, az azonosságok válsága, a számos ellentmondás és önellentmondás ellenére azonban a posztmodernizmus lényegileg mégsem kiábrándulás, hanem olyan alakulóban levő jelenség, amelynek nyitottsága még előre nem látható lehetőségek kibontakozását rejtje magában. Mindennek úgynevezett „előszobája” az identitás felbomlásának az elfogadása, az egységes kultúra illúziójával való felhagyás, az egységes azonosulási modell elvetése, a hatalom decentralizált elgondolása, a kommunikáció, politikai vita, diskurzus, konszenzus, demokrácia, etnocentrizmus és egyáltalán a válság újragondolása/dekonstruálása. Mindezek alapján a társadalmi szféra különböző területein jelentkező válságok, vagy „bevett” rendszereinek felbomlása inkább egyfajta *paradigmaváltás* felé tendálnak.

IRODALOM

- BERTENS, Hans 2002. A posztmodern *Weltanschauung* és kapcsolata a modernizmussal. = Bókay Antal–Vilcsek Béla–Szamosi Gertrud–Sári László (szerk.): *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*. Budapest, 19–48.
- CODOBAN, Aurel 1995. Postmodernismul, o contrautopie? = *Postmodernismul. Deschideri filosofice*. Cluj-Napoca, 91–108.
- HABERMAS, Jürgen 1993a. Egy befejezetlen projektum – a modern kor. = Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. Budapest, 151–179.
- HABERMAS, Jürgen 1993b. A metafizika utáni gondolkodás motívumai. = Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. Budapest, 179–213.
- HASSAN, Ihab 2002. A posztmodernizmus egy lehetséges fogalma felé. = Bókay Antal–Vilcsek Béla–Szamosi Gertrud–Sári László (szerk.): *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*. Budapest, 49–56.
- JAMESON, Frederic 1996. A késői kapitalizmus kulturális logikája. = Kiss Attila–Kovács Sándor s. k.–Odorics Ferenc (szerk.): *Testes Könyv I.* Szeged, 413–443.
- LYOTARD, Jean-François 1993a. A posztmodern állapot = *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. Budapest, 7–146.
- LYOTARD, Jean-François 1993b. A történelem egyetemessége és a kultúrák közötti különbségek. = Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. Budapest, 251–268.
- RORTY, Richard 1993a. Posztmodern burzsoá liberalizmus. = Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. Budapest, 213–224.
- RORTY, Richard 1993b. Kozmopolitizmus emancipáció nélkül. = Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. Budapest, 268–291.
- VERESS Károly 2006. A hermeneutika a modern és a posztmodern határán. = *Korunk* 7. 61–67.

Identity Crisis and Communication in the Context of Postmodernism

In this paper, the problem of crisis is brought up in the context of postmodernism, pointing to the issues of identity, communication, culture and power, and at the same time to the crisis of their notions. That is to say, regarding the restructuring brought by postmodernism, the question that imminently arises is what kind of new or different viewpoints associate with notional crises as well as with crisis as such.

Keywords: postmodernism, crisis, identity, culture, communication, deconstruction